

I robovi i roboti

Izvor: Politika, 06.03.2017.-

Autor: Marija Brakočević.-

Koliko ljudi u Srbiji dobija posao preko agencija koje ih iznajmljuju kompanijama uz proviziju, niko ne može precizno da odgovori. Zašto država ne štiti i reguliše prava takvih radnika.

Pet godina Beograđanin Nebojša Lazić proveo je u JKP „Gradska čistoća”. Radio je kao vozač kamiona na iznošenju smeća, ali mu ovo beogradsko preduzeće za sve to što je radio nije ukazalo dovoljno poverenje, kakvo je Nebojša smatrao da zaslužuje.

Obaveze su se, kako dodaje, neprestano gomilale, ali radnu knjižicu, overenu za stalno, nije bilo šanse da dobije. Dok je savesno obavljao svoj posao, ovaj tridesetšestogodišnjak ipak nije mogao tek tako da bira da li će i kada otići na zasluženi godišnji odmor.

Prekovremeni i rad vikendom za njega su bili deo svakodnevice. Plaćanje je izostalo. Zbog svega toga, ovaj marljivi radnik osećao se prilično izrabljeno i zloupotrebljeno. Postao je ono od čega je najviše strahovao – radnik na „lizing”.

– U „Čistoću” sam došao po osnovu ugovora o privremeno-povremenim poslovima, ali me je posle izvesnog vremena poslodavac uputio na privatnu agenciju za zapošljavanje preko koje sam ponovo angažovan u istoj firmi. Nisam imao kud, posao mi je bio preko potreban, iako sam bio svestan da će se agencija i firma bogatiti preko mog rada, a ja neću ostvariti sva prava koja zaslužujem. Za pet godina koliko sam bio „zaposlen”, nekoliko puta sam raskidao ugovor s prethodnom agencijom i sklapao ugovor s novom. Zašto je „Čistoća” menjala agencije nikada nisam saznao, važno mi je bilo samo da radim. Imao sam, recimo, pravo na godišnji odmor, ali ne i na plaćeno bolovanje, osećao sam se potpuno

obespravljeno. Plata je bila 30 odsto niža nego stalno zaposlenih koji su obavljali isti posao. Ali, za razliku od tih kolega, često sam od šefa dobijao zahteve da ostanem na poslu i duže, posle kraja radnog vremena. Da se pobunim i prigovorim nisam smeo ni da pomislim, jer sam otkaz mogao da dobijem preko noći. Na kraju se to i dogodilo. Čim sam potegao pitanje ugovora na određeno, poslodavac mi se zahvalio. To je bilo pre oko mesec dana - svedoči za „Politiku“ Beograđanin Nebojša Lazić.

Koliko ljudi u Srbiji dobija posao preko agencija koje ih iznajmljuju kompanijama uz proviziju, niko ne može precizno da odgovori. U Ministarstvu rada i zapošljavanja nemaju odgovor na pitanje šta država čini da zaštiti prava radnika zaposlenih na lizing.

Na pitanja „Politike“ kojim zakonom je dozvoljen njihov rad, koji je broj takvih agencija i koliko je radnika u Srbiji angažovano, nadležni u ministarstvu ostali su nemi.

S druge strane, sindikati spekuliju da je nezaštićenih građana između 250.000 i 300.000. Poznato je i da se u prethodne tri godine, kada je u Srbiji počela prava ekspanzija iznajmljivanja radnika, broj agencija za posredovanje u zapošljavanju izuzetno povećao.

- Niču kao pečurke, a to im omogućava država. Maltene da nema većeg preduzeća u Srbiji, u privatnom ili državnom vlasništvu, koje nema određeni broj ljudi koji rade preko tih agencija. Država forsira agencijsko zapošljavanje, iako je ono protivustavno i nezakonito. Zato je naš sindikat nedavno podneo Ustavnom sudu Srbije zahtev za ocenu ustavnosti agencijskog zapošljavanja radnika na lizing. Očekujemo da se zahtev reši, naravno u korist radnika, ali smo svesni da će to biti moguće samo ukoliko se sud bude rukovodio zakonima, a ne političkim i pritiscima velikih korporacija kojima to nije u interesu - otkriva Željko Veselinović, predsednik Udruženih sindikata Srbije „Sloga“, podsećajući da je zapošljavanje na lizing uzelo većeg maha kada su Rusi kupili NIS.

- Ubrzo su otpustili radnike uz dobre otpremnine i počeli da zapošljavaju novi kadar na takav način. Takvom

zapošljavanju niko nije mogao da stane na put, čak ni inspekcija jer je reč o velikoj korporaciji, a i pre usvajanja Zakona o radu agencije su koristile sistem omladinskih zadruga za upošljavanje starijih - dodaje Veselinović.

Između dva poslodavca, agencije kod koje su zvanično zaposleni i firme u kojoj zaista rade, radnici na lizing ostaju nažalost zaglavljani jer su dužni da poštuju pravila i jednih i drugih. Trebalo bi da odgovaraju kompaniji u kojoj su zaposleni, ali se svaki raskid ugovora ili problem rešava s matičnom agencijom. Dokle god rade nemaju pravo na godišnji odmor, bolovanje, topli obrok, troškove prevoza, praznike i plaćeni prekovremeni rad, sindikalno organizovanje, kolektivne ugovore, pa čak nemaju ni zakon koji bi regulisao njihov status. Radnici na lizing teško mogu da ostvare prava koja imaju njihove kolege zaposlene direktno kod poslodavca, a pritom žive u stalnom strahu da se i takav ugovor može prekinuti u bilo kom trenutku. Jer, to i jeste moguće.

Ranka Savić, predsednica Asocijacije slobodnih i nezavisnih sindikata, podseća da je njihovo postojanje na našem tržištu rada omogućila ratifikacija konvencije Međunarodne organizacije rada o privatnim agencijama za posredovanje i zapošljavanje.

- Tu konvenciju je usvojila Skupština Srbije u februaru 2013. godine. Međutim, ova oblast ni sada nije uređena do kraja. Takve radnike ne štiti aktuelni Zakon o radu, usvojen 2014, iako je naša asocijacija insistirala da u regulativu uđu i radnici na lizing. Ostali sindikati su bili protiv toga, smatrajući da ako ne uđu u zakon neće ni postojati na tržištu rada. To je bila fatalna greška jer da je još tada ta oblast bolje regulisana zakonom danas bi radnici na lizing imali zasluženu radno-pravnu zaštitu - ističe Savićeva, dodajući da su u prethodnim godinama postojale radne grupe za izradu posebnog zakona o privatnim agencijama, ali je i na tom polju država potpuno posustala.

- Rešenje problema je u donošenju zakona o privatnim agencijama koji je trebalo da bude usvojen još na početku 2016. godine. Sada se o svemu tome ćuti. Radne grupe više

ne funkcionišu, a broj agencija raste. To je velika opasnost za celu državu, jer tako može da se desi i da rad na određeno i neodređeno vreme prestane da postoji, a ovaj oblik angažovanja postane dominantan u Srbiji - upozorava Ranka Savić.

Sindikati na sve načine pokušavaju da animiraju državu da uredi ovu oblast, ali zasad ostaju bez njene reakcije. Umesto da se ugleda na Evropsku uniju, gde se ovakav oblik rada zakonski regulisan, državi očito više odgovara da radnici na lizing ostanu u podređenom položaju u odnosu na ostale zaposlene.

- Visoko razvijena društva, poput Nemačke, nisu ništa prepustila slučaju, nego su sve podelili po granama privrede, tako da zastupljenost radnika na lizing u sferi industrije kod njih može da bude maksimalno 25 odsto. Na taj način su zaštitili svoju radnu snagu, dok je kod nas danas situacija poražavajuća. Radnici u radnom odnosu se otpuštaju, a onda se isti ti ljudi primaju preko agencije za posredovanje u zapošljavanju. To nije slučajno, jer je upravo taj iznajmljeni radnik neuporedivo jeftiniji poslodavcu od onog zaposlenog na određeno, odnosno neodređeno vreme, a obavlja isti posao - podseća Savićeva.

Agencije preko kojih se zapošljavaju radnici na lizing funkcionišu tako što angažuju radnike, plaćaju za njih poreze i doprinose, ali oni ne rade u agenciji, već u firmama kojima ih agencije uz proviziju iznajmljuju. Radnici se angažuju kada je nekom preduzeću potrebna neka struka na određeno vreme, uz minimalne obaveza.

- Agencije tako zgrću pare, država s evidencije briše nezaposlene, pa se onda diči kako je otvoreno ko zna koliko novih radnih mesta, a u stvari radnik joj radi bez ikakvih prava - dodaje Savićeva.

Da rad na lizing ima klasičan robovski status, pogotovo ako se zna da je u Srbiji danas veoma teško pronaći posao, mišljenja je i predsednik sindikata „Sloga”.

- Ovakvo poslovanje je preuzeto iz zapadnih sistema ali samo najgori deo. Naš radnik je samo rob, bez ikakvih

prava, služi za dobrobit poslodavca, ostaje prekovremeno, a to mu nije plaćeno. Te agencije isključivo služe za isisavanje novca iz određenih preduzeća. Njihov profit je enorman. Po radniku mogu da zarade i do 150 evra mesečno. A i javnim preduzećima odgovara da zapošljavaju ovakve radnike, jer ih ne poštuju dovoljno, nemaju nikakve obaveze prema njima, niti ih štiti kolektivni ugovor... - ističe Veselinović.

Iako je ovakav način eksploatacije legalan, jer ga nijedan akt u Srbiji ne reguliše ili zabranjuje, naši sagovornici smatraju da je što pre potrebno regulisati status agencija, kako bi se zloupotrebe svele na minimum.

U agenciji „Men pauer“, koja posluje već devet godina, tvrde da je suštinski benefit ovakvog modela zapošljavanja prelazak u redovno zaposlenje.

- Iskustva razvijenih zemalja u Evropi nam pokazuju da privremeno upućivanje na rad ima pozitivan efekat na tržište rada. Ovakav način zapošljavanja svakako podstiče razvoj tržišta rada, jer najčešće predstavlja priliku mladima da steknu prvo radno zaposlenje i neretko je jedina opcija poslodavca da angažuje radnike usled zabrane ili nemogućnosti direktnog zapošljavanja. Njime se smanjuje tržište rada „na crno“, pruža poslodavcima mogućnost angažovanja radnika kada nije u mogućnosti da im direktno ponudi posao. Negativan efekat imaju samo agencije koje ne posluju u skladu sa zakonom, naplaćuju od kandidata, ne prijavljuju radnike... - tvrde u agenciji „Men pauer“, i priznaju da iskustva iz drugih zemalja gde se ova usluga pruža duže od četiri decenije potvrđuju da angažovanje preko agencije nikad neće biti zamena za direktno zaposlenje kod poslodavca, već opcija prvog ili dodatnog rada, kao i fleksibilnija opcija za poslodavce.

Na našem tržištu već 12 godina posluje i agencija „Adeko“ koja u svetu postoji pola veka. Nadležni ističu da ovakav vid zapošljavanja radnika ima pozitivan efekat na funkcionisanje tržišta rada, jer agencije mogu poslodavcu da obezbede potreban broj zaposlenih čije obrazovanje, iskustvo i kompetencije odgovaraju traženom radnom mestu.

- Odlični primeri zemalja EU, kao što su Poljska, Češka i

Slovačka, koje su već prošle proces tranzicije upravo pokazuju da je donošenjem regulative u ovoj oblasti i razvoju agencija za zapošljavanje, stopa nezaposlenosti značajno smanjena. Kandidatima se na tržištu rada obezbeđuje posao preko agencija kod poslodavca, a nakon nekog vremena i pokazanog kvaliteta u radu oni dobijaju mogućnost zaposlenja kod samog poslodavca. U prošloj godini samo preko „Adeka“ više od 1.000 kolega je dobilo stalno zaposlenje kod poslodavaca kod kojih su radili - otkrivaju u „Adeku“.

Od samog početka ova agencija se, kako tvrde njeni nadležni, zalaže za donošenje regulative u ovoj oblasti i aktivno učestvuje u edukaciji tržišta i primeni standarda koje propisuju direktive EU.

- To podrazumeva i jednak tretman i jednako plaćanje zaposlenih preko agencije i direktno zaposlenih. Svaki radnik koji ima jednak radni učinak, bilo da je angažovan preko agencije ili direktno kod poslodavca, mora da ima jednaku zaradu - poručuju u „Adeku“.